

Date: 17th January-2025

ILMIY NUTQ TEXNIKASI VA ILMIY USLUBGA XOS LISONIY XUSUSIYATLAR

Talaba: **Raxmatullayeva Jasmina**

Samarqand Davlat chet tillar instituti

Narpay Xorijiy tillar fakulteti 2305 guruh

Ilmiy rahbar: **Zokirova Dilfuza Xayriddinovna**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ilmiy nutq texnikasi va ilmiy uslubning o'ziga xos lisoniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Ilmiy uslub o'zining aniq, izchil, mantiqiy va obyektiv bo'lishi bilan boshqa uslublardan ajralib turadi. Ilmiy nutq texnikasi mazmuni tushunarli va izchil yetkazishni ta'minlaydi, bu esa ilmiy matnlarning samaradorligini oshiradi. Maqolada ilmiy uslubga xos terminologiya, mantiqiy aloqadorlik, aniqlik va izoh berish tamoyillari o'rganiladi. Shuningdek, ilmiy nutqda keng qo'llaniladigan grammatik va stilistik vositalar, masalan, murakkab gaplar, atamalar, ko'rsatkich so'zlar va o'zaro bog'liqlikni ta'minlovchi unsurlar yoritiladi. Ushbu tadqiqot ilmiy faoliyat va yozma ishlar bilan shug'ullanuvchi shaxslar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: ilmiy nutq, ilmiy uslub, lisoniy xususiyatlar, terminologiya, mantiqiylik, grammatik vositalar, aniqlik, izoh berish, murakkab gaplar, o'zaro bog'liqlik.

SCIENTIFIC SPEECH TECHNIQUE AND LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF SCIENTIFIC STYLE

Annotatsiya: This article analyzes the specific linguistic features of scientific speech techniques and scientific method. The scientific method is distinguished from other methods by being clear, consistent, logical and objective. Scientific speech techniques ensure clear and consistent delivery of content, which increases the effectiveness of scientific texts. The article examines the terminology, logical relevance, accuracy and interpretation principles specific to the scientific method. Grammatical and stylistic tools widely used in scientific speech, such as complex sentences, terms, index words, and linking elements are also covered. This research is of theoretical and practical importance for people engaged in scientific activities and written works.

Key words: scientific discourse, scientific method, linguistic features, terminology, logicity, grammatical means, precision, explanation, complex sentences, interdependence.

KIRISH

Ilmiy uslub insoniyat taraqqiyoti va bilimlarni tizimlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu uslub ilm-fan rivojlanishida ilmiy haqiqatlarni ifoda etish, ularni izchil bayon qilish hamda ilmiy muammolarga yechim taklif qilish vositasi sifatida shakllangan. Ilmiy

Date: 17th January-2025

nutq texnikasi esa, bu jarayonni samarali va tushunarli qilish uchun ishlatiladigan usullar yig'indisidir.[1]

Ilmiy uslub o'ziga xos lisoniy xususiyatlarga ega bo'lib, boshqa nutq uslublaridan aniqlik, mantiqiylik, obyektivlik va izchilligi bilan ajralib turadi. Ushbu xususiyatlar ilmiy matnlarning mazmunini to'g'ri anglash va tushunishga yordam beradi. Ilmiy uslubda maxsus terminologiyaning o'rni muhim bo'lib, u ilmiy tushunchalarni aniq va qisqa ifodalashni ta'minlaydi. Shuningdek, ilmiy nutqning grammatika va stilistik vositalari uning mazmunini to'liq ochib berishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.[2]

Mazkur maqolada ilmiy nutqning texnikasi va ilmiy uslubning o'ziga xos lisoniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — ilmiy uslub va uning texnik vositalarini o'rganish orqali ilmiy faoliyat bilan shug'ullanuvchilarga amaliy ko'rsatmalar berishdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ilmiy nutq texnikasi va ilmiy uslubning asosiy vazifasi ilmiy ma'lumotlarni aniq, tushunarli va izchil tarzda bayon qilishdir. Ushbu vazifani amalga oshirish uchun bir qancha lisoniy va uslubiy xususiyatlar mavjud bo'lib, ular ilmiy matnlarning samaradorligini oshiradi.[3]

Ilmiy nutq texnikasida aniqlik tamoyili asosiy o'rinni egallaydi. Bu tamoyil ilmiy matnlarda maxsus terminlardan foydalanish orqali ta'minlanadi. Masalan, fizikadan "massa", biologiyadan "genetika" yoki matematikadan "differensial tenglama" kabi atamalar o'z sohalarida aniq ma'noni ifoda etadi va bu tushunchalarni noto'g'ri talqin qilish ehtimolini kamaytiradi. Shuningdek, terminlarni izohlash va ularning mazmunini ochib berish ilmiy matnlarni tushunishni osonlashtiradi.

Mantiqiylik va izchillik ilmiy uslubning yana bir muhim xususiyatidir. Ilmiy matnlar, odatda, kirish, asosiy qism va xulosadan iborat bo'lib, har bir qismning o'zaro bog'liqligi va mantiqiy izchilligi matn mazmunining yaxlitligini ta'minlaydi. Buning uchun ilmiy matnlarda ko'rsatkich so'zlar ("shuningdek", "buning natijasida", "demak") va mantiqiy bog'lovchilar ("ammo", "lekin", "chunki") keng qo'llaniladi.[4]

Murakkab gaplar va tuzilmalar ilmiy matnlarning mazmunini to'liq va kengroq bayon etishga xizmat qiladi. Masalan, sabab-oqibatni ifodalovchi murakkab gaplar yoki izohli konstruktsiyalar orqali ilmiy tushunchalar orasidagi bog'liqlikni ko'rsatish mumkin. Shuningdek, tushuntirish, tasniflash va dalillash uchun o'ziga xos stilistik vositalardan foydalaniladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ilmiy uslub va uning texnik vositalaridan samarali foydalanish ilmiy ma'lumotlarni aniq va tushunarli yetkazish imkonini beradi. Terminologiyadan to'g'ri foydalanish, mantiqiy aloqadorlikni ta'minlash va stilistik vositalarni o'rinli qo'llash ilmiy nutqni sifatli qilishga yordam beradi.[5]

Shuningdek, ilmiy nutq texnikasi va uslubining tahlili ilmiy faoliyat bilan shug'ullanuvchilar uchun muhim ko'rsatmalar berib, ularning matnlarni yaratish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatolarni oldini olishga xizmat qiladi. Bu esa ilm-fan taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Ilmiy nutq texnikasi va ilmiy uslubning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, mazkur uslub ilm-fan rivojida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ilmiy nutqning asosiy tamoyillari — aniqlik, mantiqiylik, obyektivlik va izchillik ilmiy matnlarni to'g'ri tushunish va talqin qilish uchun zarurdir.

Ilmiy uslubdagi maxsus terminologiya ilmiy tushunchalarni qisqa va aniq ifoda etishga xizmat qiladi, bu esa matnni ortiqcha tafsilotlarsiz yetkazish imkonini beradi. Shuningdek, mantiqiy aloqadorlikni ta'minlovchi bog'lovchi va ko'rsatkich so'zlarning o'rinli ishlatilishi matnning ichki tuzilmasini mustahkamlaydi. Murakkab gaplar, dalillash va izoh berish texnikasi esa ilmiy tushunchalarni kengroq ochib berishga imkon yaratadi.

Ilmiy nutq texnikasi va uslubining yuqori darajada qo'llanilishi nafaqat ilmiy matnlarni yaratishda, balki ilmiy bilimlarni ommalashtirishda ham muhim rol o'ynaydi. Bu, o'z navbatida, ilmiy fikrlarning keng auditoriyaga yetib borishiga, ularning qabul qilinishi va amalda qo'llanilishiga yordam beradi.

Shunday qilib, ilmiy uslub va nutq texnikasini chuqur o'rganish va ulardan samarali foydalanish ilmiy tadqiqotlarning sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva, M. (2020). O'zbek ilmiy uslubining lisoniy xususiyatlari. Toshkent: O'zMU nashriyoti.
2. Yuldashov, M. (2019). Ilmiy uslub va uning xususiyatlari. Samarqand: Zarafshon nashriyoti.
3. Sa'dullayeva, G. (2021). O'zbek tilida ilmiy matn yaratish texnologiyalari. Toshkent: O'zbekiston milliy nashriyoti.
4. Shermuhamedov, S. (2022). "Ilmiy uslubning dolzarb masalalari". Til va adabiyot jurnali, 3(45), 112–118.
5. Xamroyev, R. (2019). Ilmiy asar yozish qoidalari. Toshkent: Yangi asr avlodi.

